

LES MALIFETES DELS TRABUCAIRES

Seva al segle XIXe

ANTONI PLADEVALL I FONT

(Publicat en una primera redacció a la revista *Taradell*, agost 1974.)

El nom de «trabucaire», derivat del trabuc o arma de foc de boca acampada, és un nom genèric que engloba tota una sèrie de bandes de lladres o bandolers, antics combatents de les guerres liberals i primera guerra carlina, que actuaren per diferents llocs del país entre l'any 1839 i el 1850.

No eren pas una sola banda ni tenien cap ideal o fi comú, sinó que eren grups d'antics combatents que units a altres aventurers del país, vivien de robaments, segrestaments i alguna venjança de tipus polític.

Se'n parla llargament a la «Historia de las Escuadras Catalanas» i han estat objecte d'abundant literatura, tant històrica com narrativa. Aquí copiem només les notícies que en dona la crònica de Seva que té pera autor en Joan Camps, guardada a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona de la Casa de l'Ardiaca. El record dels trabucaires és viu a Seva i a Taradell, per la «balma dels trabucaires», veïna de l'antic mas «Can Mureu», ara un simple munt d'enderrocs, i pel monument als Mossos d'Esquadra establerts a Taradell i morts pels bandolers davant de «Can Pere Sala», masia ja totalment desapareguda.

Abans del fet de «Can Pere Sala», que copiarem íntegrament, dels folis 36 i 37, en Joan Camps explica la persecució que va fer el sometent de Seva, el 24 de desembre del 1842, a una partida de trabucaires a les contrades de «La Mora», sota el «Pla de la Calma». El capità d'aquella partida de trabucaires era un tal Josep, fill del mas «Esquí» de Taradell.

A aquestes notes d'en Camps hi podem afegir que en «bando» del Govern Militar de Vic, del 15 d'octubre de 1842, llegim, referint-se al dia 11 del mateix mes: «Con esta fecha digo al Sr. Jefe Político de esta Provincia lo que sigue.— Antonio Esquí y Juan Esquí naturales de Taradell, partido de Vich, han sido hoy pasados por las armas con arreglo a lo General de 23 de junio del corriente año, prevenido en el bando del Excmo. Sr. Capitán en consecuencia de dicta-

men del Sr. Teniente don... Auditor de guerra de esta Comandancia General, dado en méritos de la causa que se sigue por haber dichos Esquíis auxiliado a la gavilla de Grau admitiendo a sus individuos repetidas veces en su casa, y pasando a Vich a comprar lo que les hacía falta, sin haber dado parte alguno a las Autoridades para que pudieran tomar las providencias correspondientes. Otros ocho presos resultan acusados de semejante delito en la referida causa que se continua para los fines a que haya lugar en justicia...».

El fet és per tant anterior a la relació de la crònica de Seva i en Josep Esquíis devia ésser un germà o parent pròxim dels ajusticiats. De moment no sabem més fets d'aquesta banda relacionats amb Taradell.

Continua dient en Camps, que la vigília de Nadal del 1842, un dia que nevava molt, els trabucaires estaven en una cova prop de la casa del Mas de la Mora. Els soldats del Comandant de la Muntanya, que residia a Vic, juntament amb el sometent de Seva, perseguiren i dispersaren els trabucaires i varen deslliurar l'amo del mas Fabregar de Sant Martí de Centelles que tenien presoner. La tropa va afusellar el masover del Mas, per ésser encobridor dels trabucaires, i també diu que era encobridor el pagès del Burgués, un masover dit Francesc Cortada, que de moment no pogueren agafar.

L'autor del relat va visitar la cova a on es refugiaven els trabucaires prop del Mas i diu que tenia cabuda per a 7 o 8 persones.

Però sense cap mena de dubte, una de les descripcions més vives i detallades que hem llegit sobre aquests bandolers, és la que està escrita en els folis 32 al 35 de la crònica d'en Camps. Pel seu regust d'època i vivacitat, la transcrivim íntegrament:

«Lo día 25 de mars de 1845 fou día de gran consternació per lo poble de Seva. (Aquí retallem el tros que explica llargament que en aquell dia es feien ballades de cascavells a Seva.) Al sortir de Rosari, de camí a la plaza de la Creu a on se acostuma de ballar, bet aquí que després de aber començat se posaren a tocar a somatent; que será, que no será, y luego corregué la beu que tots los Mosos de la Esquadra abien mort dels trabucaires, ningú abia sentit res sino que arriba un dels Mosos nomenat Cot, ferit de una espatlla y dona la notisia que al acostarse a Can Pera Sala, ell y tres companys, los dos que eren nobisis los feren quedar al detras de la casa; la un se deya Isidro i lo altre Vernet; y ell y el seu compan que eren gats vells, boltaren la casa, un per una part y lo altre per la altra; lo de la part de baix fou el que se ensopegà més prop de la porta y pregunta al dueño qui tenia a la casa, y responen que ningú, insisteix, com que ningú, i la resposta fou que si no ho volia creure que ho mirés; aquest es deya Ros de Ampurdà; al mateix moment ja se ba sentir un tiro amb un gran ay, y sens moures de la porta sentí un gran mobiment per dal de la casa y bejé que bexaben la escala, y al surtir los dos primers los

*La «balma dels trabucaires»
és al fons del torrentol
indicat per la fletxa.*

*Monument dels Mossos
d'Esquadra, morts el
1845, aixecat per la
Diputació de Barcelona
vers el 1920.*

disparà la Carabina pero sens fruit, se girà ab son compaï y li diu, fugim que estem tots perduts, y sen tornà per aon abia vingut, y lo seu compaï que estava a uns sis passos detràs de ell, a una cantonada de la cort del animal, se espera inmobil frente á frente de la porta de la casa, y al surtir á la porta donaren una empenta á un presoner que tenien per ferlo surtir primer, y lo Moso disparà a cop de canó y li obrí lo cap, y al mateix moment bejé quatre o sinch armes apuntades y se baxá y lo feriren de la espatlla, y al recular per lo mateix lloc, se ba trobar ab un dels seus compaïns mort, que fou lo tiro que sentir primer, que fou en Vernet, que li tiraren de una espitllera que y abia al costat del llit.

Surtiren los trabucaires com furias i lo altre Moso, dit Isidro, se abia quedat com glasat, li tiraren alguns tiros, lo feriren encara que poca cosa, pero ab lo grans crits se ba espantá, lo atraparen y al mateix lloc lo mataren, a unas 5 sentas pasas de la casa y biña den Solá; lo Subcabo també y era ab los altres Mosos, se deya Joan Portabeya, y los dos altres Mosos, Pera Nebot y Pau Serra, sens armes y bestits de paisá; pus foren engañats. Lo parte donat per un beí de dita casa de Can Pera Sala, lo Masober de Can Moreu, antes de migt dia se presenta a una casa y pregunten per lo Subcabo, li ba dir que al parer prop de Can Pera Sala abia vist dos o tres homens forasters, que lin donaba son conexamen, y pensan serian contrabandistas; seria la una de la tarda, se y encaminaren, pasan antes a la Robira dien que promte tornarian per venir tots junts á las balladas; com y abia tres o quatre noyas y part de el joben buscabas igual compaïnia, pero lo Subcabo ba preguntar al amo per aon podrian pasar per no ser bistos per anar a Can Pera Sala, los ba dirijí, y ba succeir lo fet relatat.

Com é dit, al sentir a tocar á somatent, tots nos alborotarem, y mes sabent lo fet, correguerem á nostras casas, prenguerem las armas, encara que pocas porque feya poc tems se les ne abien portades sen del Govern, pues y abia 45 fusells per la milisia Nasiona, y se abian fetes entregar; mes encara ne surtiren moltes que en cas de apuro se podia serbir de elles, com sucseí; á la surtida del poble trobarem aquell Moso ferit de la espatlla, anomenat Cot, que ab pocas paraulas nos contà lo fet, y al mateix tems se sentian ancara alguns tiros; prengué lo mando lo amo de Monmany, Joan Bartrolí y lo Secretari Josep Casas, mestre que era també de primeras lletas. Al mateix moment se despachà un home a Taradell á portar lo abís y que surtisen cap a la par de Puiglagulla, lo que no efectuaren porque se dirigiren a Can Pera Sala; al arribar al pla de cal Anton herem uns 30 homens, pero no tots armats, mes la gran malisa contra uns homens tan bárbaros se abia infiltrat als cors de tota la gen. Des de aquell pun los bejerem surtí de la casa a on tornaren per recullir tot lo que y tenien, encare que la estada en aquella casa era per a pocs momens,

segons se a sabut, pues la estada prinsipal la tenien á una bauma encara no a mich cuart, un poch més enllá de Can Moreu al mig de un single que y pujaban ab un pi mal esporgat y regular; encara y tenian algun presoner. Moltes vegadas y abiam pasat tot cassan y may abiam sabut tal forat, encara que era mol dissimulat porque la naturalesa abia fet com esprés de ferhi surti una grosa mata de Arbós que tapaba tota la bista de la entrada; era ó es capasa per estarhi un 12 o 14 homens.

Al apersibirnos que pujaban cap a Creu de pedra ab gran coratge, nos y llansarem á cap a la casa, y altres pujam cap a la casa en sa persecució, dividin-nos ab dos partidas, uns dret a Goitallops per exirlos a sobre si se dirigian cap al Bilá del Bosch, com o efectuaren. Los que pasaren a la casa begeren los dos Mosos morts com també lo que tenian presoner dit Roger, abitan o fill de Figueras, fill de familia mol acomodada, mol ben bestit, portaba una lebita parda, pantalon negres ja espatllats y las botinas fetes mal bé per lo que abian caminat; li feian portar carabina, mol regular, porque sen trobá una prop seu descarregada y trencada de la maleta y se conexia li abian donat alguns cops ab ella al cap que encara y abia cabells, mes com se abian apoderat del bestiar y armamen dels Mosos, seria fàsil la aguesin abandonada.

Al ser més anllá de Goitallops nos reunirem ab los Mosos que estaban mol espantats, per seguir la pista als trabucaires com se anomenan; digueren que eren alguns 20; feya molta bisarda lo ficarse per aquells boscos mal armats darrera de uns homens sens temor y ben armats, porque el que tenia menos crim, tenia 10 penas de la vida, pero no beyem el perill, no mes que per acabar ab samblans plagas de la societat a costa de nostras vidas si era necessari. Pasan al Bilar del Bosch trobarem alguns Biladraus y nos digueren se abien dirigit á Puiglagulla, pues allí begueren y tornaren á empendrer la serra, y al arribar á dal, ja se trobaren ab 4 o 5 de Seva que se tiraren alguns tiros sens resultat. Lo ereu de Masbidal, dit Joan Estrañ, tornaba de Vich ab dos criats armats, y al saber eran los trabucaires, baxa del caball y sur á la bista de la hermita y los tirá també alguns tiros; sempre seguiren la serra fins lo coll de Romegats; semblaba que portaban algun ferit, pues anaban al daban 4 o 5, y los altres se quedaban á fer frente, com sabian que al pais no y abian armas no tenian gran por.

Si los de Taradell aguesin surtit al seu punt, sels hauria donat mes mal tems y pot ser auria caigut algun a nostras mans. Al arribar al Coll de Romegats ja era de nit, pues eram al sobre y ja res beyam; nos reunirem al mateix coll de Romagats, y lo Subcabo bolia pasar mes endaban, pero tots los paisans nos oposarem dien que a la nit eran amos ells, y beyen no tenia ajuda de cap altre poblasió; fresa molta, per tot tocaban á somatén, pero no surti ningun home; se determiná anar a Sant Juliá a dormir, y gran sor tinguerem de tal

resolució que lo endemá sapiguerem que aben trobat los trabucaires unas quantas personas que benian de Vich de beurer las professons, las detingueren pasat lo coll y los feren posar al mich del camí y ells se situaren a la part de sobre al peu d'arbres y rocas que al beurer nosaltres lo bulto del camí tirariam als paisans y los trabucaires se abalansarian sobre nosaltres y nos aplastarian a tots, pues bolgué Deu no succeís semblan desastre.

Al arribar a San Julià trobarem lo poble reunit a la plaza y llum per totas las casas, nos allotjaren y al poc rato altre vegada se posaren á tocar á Somaten; tots los de Seva surtirem á beurer al que, diuen que lladres á Altarriba, ningun paisá bolgué surtir del poble, y lo Subcabo nos demanà si boliam acompanyarlo, lo que ferem gustosos, y lo Nunsí que nos feya de guia, al surtir del poble nos dexá, y total, fou una truja que se abia enjogat á la llista; nos ne tornarem, soparem be o malament y tres Mosos agueren de tornarsen á posarse lo uniforme, pues tenien proibit bestir de paisá, tornar antes de punta de sol, perque aben Oficial el Cabo de Torelló nols trobés de aquella manera. Lo endemá jun ab los Mosos, seguiren algunas casas, mes no tornarem pel mateix camí troban lo Sr. Gobernador de Vich al trebasar lo Gurri que nos dona las gracias del bon comportamen, y la matexa nit se sentien crits de biba Carlos 5 al poble de Ayguafreda. Tres personas que tenian los trabucaires, los abian pres al 27 de Fabrè prop Tordera al Serro de la palla, se deyan Bellber de Girona, Roger de Figueres y Masot de Darnius, tots moriren á mans d'aquellas fieras.»

Amb aquesta crònica resta ben detallat el fet de la mort dels dos Mossos de l'Esquadra i on està situada la «balma dels trabucaires». El monolit que es troba prop on hi havia la masia de «Can Pere Sala», —entre «Can Mureu» i el «Bosc del Masó» i lloc de la mort dels dos Mossos—, hi fou eregit per la Diputació de Barcelona com a recordança d'aquell luctuós fet. Diu així el monument o monolit: «25 Marzo M.D.C.C.C.X.L.V. - Cumpliendo con su deber y luchando contra los trabucaires murieron en este lugar los Mozos de Escuadra Isidro Pallarés y Juan Barnet». Ara el lloc és un petit desert: de la casa de Can Pere Sala avui dia no se'n veu ni rastre, de Can Moreu, pocs vestigis i del Bosc del Masó, les parets, sense teulada ni forjats.

Després del gran incendi forestal del 31 de juliol de 1984 resta ben visible el monument als Mossos d'Esquadra i és més fàcil de trobar la «balma dels trabucaires». Aquesta és en un còrrec, més amunt de Can Mureu, prop les ruïnes d'una antiga masia, dita segles enrere la Fàbrega de Terrassola, tot dintre del municipi de Seva i enfront dels masos de Terrers i de Sobrevia de Terrassola.